

**ORTADOĞU'NUN GELECEĞİ AÇISINDAN Şİİ-SÜNNİ
İLİŐKİLERİ SEMPOZYUMU
AÇILIŐ KONFERANSI**

Ethem Ruhi FIĐLALI

Muhtemelen ÷lkemizin Őu anda en kıdemli mezhepler tarihi hocası olduğuğ için, bilgi Őölenimizin değerli yöneticileri, toplantının açılıő konuşmasını bendenizin yapmasını istediler. Bu nazik ve vefakâr tavır ve tutumları için kendilerine hassaten teŐekkür ederim.

Böylece bendenize, hem bu toplantıyı fikirleriyle fevkalâde kıymetli kılacaklarına inandığım ve her biriyle iftihar ettiğim sevgili talebelerimi, meslektaŐlarımı bir kere daha görebilmek, hem de böylesine önemli bir konunun görüŐüleceĐi bir toplantının açılıő konuşmasını yapma Şerefini ve iftiharını sizlerle paylaşabilmek fırsatını bahŐettiler.

Sayın Konuklar,

İki gün boyunca, burada, Müslüman toplumların, bölgedeki devletlerin, hattâ dünyanın gidiŐatını etkileyebilecek bir "iliŐki", bir "statü" sorununu, mezhepler tarihçiliğinin ve tarihçilerinin hassas bakılıő açılıő ışığında tartıŐacaĐız.

Bendeniz kısa olacağını tahmin ve arzu ettiğim bu açılıő konuşmama, öncelikle bilgi Őölenimizin baŐlığına göz atarak baŐlamak istiyorum:

Ortadoğu'nun GeleceĐi Açısından Şii-Sünni İliŐkileri

Gör÷l÷yor ki toplantımızın nirengi noktası, **Ortadoğu'nun GeleceĐi.**

Ortadoğu, adı İngilizler tarafından konmuŐ ve aslında İslâm dünyasının tam orta noktası sayılabilecek ve büyük dinlerin, kültür ve medeniyetlerin beŐiĐi olan bir bölgedir.

Bazı çevrelerce Nuh tufanından sonra, insanlığın diğer kıtalara bu bölgeden yayılmış olduğuna inanılmaktadır. Büyük dinlerden Yahudilik ve Hıristiyanlık da Ortadoğu'nun merkezinde doğmuştur. Bölgenin tam ortası sayılabilecek kısmı ise, İslâm'ın doğum yeri olma şerefini taşımaktadır.

Ortadoğu, bu büyük dinlerden önce de Mandeian, Sümer, Akad, Asur, Bâbil, Himyer, Nabat gibi kültür ve medeniyetlere de ev sahipliği etmiştir.

Dünya haritasında en geniş yarımada olarak gözüken ve Asya'nın Güney Batısına isabet eden bu bölge, Kuzey'de genel olarak Batılıların "*Fertile Crescent*" dedikleri "**Münbit Hilâl**" adıyla meşhur Mezopotamya, Suriye, Filistin ve bunlara bitişik çöllerle, Doğu ve Güney'de Basra Körfezi ve Hint Okyanusu, Batı'da ise Kızıldeniz'le çevrilidir. Güneybatı'daki Yemen bölgesi, ziraata ve nispeten yerleşik medeniyetlerin gelişmesine imkân vermiş sulak ve dağlık bir bölgedir. Geri kalan yerler ise, arada bir rastlanan vahalar ile susuz stepler ve çöllerden ibarettir.

Bugün ise o susuz çöllerde hem su hem de petrol kuyularını yan yana görmek mümkün. Bu sebepten de, Ortadoğu dün de bugün de hemen hemen her inanıştan insanın şu ya da bu biçimde ilgilendiği, hatta vazgeçemediği bir coğrafyadır. Özellikle bu coğrafyada doğan Yahudilik ve Hıristiyanlığa mensup olanlar ise farklı beklentiler ve hesaplar içindedirler.

Ama biz şimdi, Müslümanlar olarak Ortadoğu'nun, bir bakıma İslâm'ın doğum yerinin geleceğini, gerçekten **varoluşsal/existential** anlamda etkileme ihtimali bulunan bir olguyu, İslâm düşüncesinin iki büyük mezhebinin münasebetlerini, yani Şii-Sünnî dünyanın ilişkilerini ele alacağız. Elbette programda da çok isabetli bir biçimde görüldüğü gibi, Şiilik'ten doğmuş Nusayrîlik, Dürzîlik, Zeydîlik, İsmâîlîlik ve benzeri mezhepleri ve oluşumları da unutmadan...

Bilindiği üzere İslâm, Arapça **silm** kökünden gelen bir isimdir ve "**teslim olma; gönülden boyun eğme; itâat etme; bağlanma**" anlamlarına gelir. Bir diğer anlamı da "**barış**" ve "**esenlik**"tir. Bu da bir kimsenin gerek maddî gerek manevî ve ruhî anlamda barışa

ve esenliğe ulaşabilmesinin, ancak Allah'a gönülden teslim olması ve bağlanması ile mümkün olabileceğini ifade eder.

Gönülden inanarak yaşanan böyle bir hayat, insanın kalbine huzur, esenlik ve barışı getirir ve böylece, geniş anlamda, toplumda ve evrende huzur ve barış sağlanmış olur.

Esasen **“İslâm”** kelimesinin **“esleme”** şeklinde fiil olarak kullanılması halinde, **“o kendini teslim etti”** veya **“o huzur ve barışa erdi”** anlamları kastedilmiş ve neticede de Müslüman olan kişinin Allah ve diğer insanlarla barış halinde olduğu ifade edilmiş olur. **“...Kendini bütünüyle Allah'a teslim eden (esleme) ve başkalarına da iyilik eden kimse, ecrini Rabbinden alacaktır. Artık onlara korku yoktur ve üzülmeyeceklerdir de.”** (Bakara, 2/112) âyeti, bunun çok açık örneğidir.

İşte **Kitâb-ı Mübîn**'in tebliğ ve ta'lim ettiği **“Din”**, yani **“İslâm”** budur; özü itibarıyla **“barış”, “esenlik” ve “teslimiyet”**ten ibaret bir dindir.

Milâdî 610 yılında Mekke'de Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen ilk âyetle başlayan bu “esenlik”, “teslimiyet” ve “barış” hayatı, yani **“islâm”**, Medîne'de “son” ve “ekmel” din hüviyetini kazanarak mutlak bir uyanışın, insanlığın muhtaç olduğu kurtuluşun, huzur ve saadetin bitip-tükenmeyecek kaynağı olduğunu cümle âleme ilân eylemiştir.

Kaynaklar bize, en azından Hz. Peygamber zamanının, **Kitâb** ve **Sünnet**'in onun ilâhî-beşerî dirayeti ile ikame edildiği, **“gecesi gündüze benzeyen bembeyaz nurlu ufukların”** hâkim olduğu bir devir olduğunu bildirir.

Ancak Hz. Peygamber'in vefatından çok kısa sayılabilecek bir süre sonra ortaya çıkan olaylar, insanların bu dini, Hz. Peygamber'in tebliğ ve telkîn ettiği ve yakın dostlarının, önde gelen sahâbenin benimseyip yaşadığı gibi “algılamadığını” göstermektedir. Demek ki o zaman da bugün de, İslâm'ın ve *Kur'an*'ın okunmasında, algılanmasında, anlaşılmasında ve yaşanmasında ciddi sorunlar var!...

Öyle ki, bugün artık İslâm dünyasının insanları da yöneticileri de onun “barış”, “esenlik”, “huzur ve sükûn” emreden hayatı yerine

kavgacı, kaba, hoyrat ve ürkütücü bir ucübeyi (hâşâ!) “işte gerçek İslâm” diye pazarlamakta; cehaletlerini “dindarlık”, çıkarlarını, saldırganlıklarını ve vahşi cinayetlerini de “cihad-ı fi sebîlillah” olarak takdim etmektedirler.

Bugün hemen istisnasız her İslâm ülkesinde, ama galiba en yaygın olarak da Ortadoğu’da Müslümanların iktisâdî, içtimâî ve kültürel bütün mes’ele ve müesseseleri, fiilen veya dolaylı yoldan ya İslâm öncesi şirk zihniyetinin egemen olduğu alışkanlıkların yahut da mezhep ve cemaat taassubunun şekillendirdiği ve yönlendirdiği çirkin siyasetin ellerinde bulunmaktadır.

Bu öyle bir taassuptur ki, mensup olunan mezhep ya da cemaat “din” ile özdeşleştirilmiş, hatta bazı açılardan dinin bile önüne geçirilmiştir.

Nitekim geçen yıllar ve aylarda, gündemimizin ilk sıralarında yer alan Tunus’ta, Libya’da, Mısır’da, Suriye’de ve genelde Ortadoğu’da geçmişten gelen Şii, Nusayrî, Yezidî, İsmâîlî, Vehhabî, İbâdî, Zeydî, Sünnî mezheplerin yanında İhvân-ı Müslimîn, Ahrârü’ş-Şam, Irak-Şam İslâm Devleti (İŞİD), Suriye İslâm Cephesi, Tevhîd Tugayı, İslâm Tugayı, Fâruk Kıt’ası, Suriye İslâmcı Özgürlük Cephesi, Hizbullah vb. nev-zuhur örgütler ile Nijerya’dan Yemen’e, Somali’den Suriye’ye kadar hemen hemen Müslüman memleketlerin hepsinde su içer gibi Müslüman kanı içen, insanları öldürmekle yetinmeyip kafalarını kesen, Mekke’li müşrik Hind’in Vahşî’nin şehit ettiği Hz. Hamza’nın yüreğini söküp yemesi gibi katlettiği Müslüman kardeşlerinin yüreklerini söküp yiyen canavarların oluşturduğu el-Kâide ve onun Suriye şubesi en-Nusra, Hizbullah ve benzeri ideolojik örgütler cirit atıyor.

Ne hazin ve ne cür’ettir ki, bu vahşet dolu cinayetler “Allahu Ekber” nidalarıyla başlıyor; vahşetin adı ve sıfatı da (hâşâ!) “cihâd-ı fi sebîlillah” oluyor.

İşte yirminci ve yirmi birinci yüzyılın başımıza ördüğü devasız dert ya da püsküllü belâ budur.

Oysa Sayın Cemil Hakyemez’in, daha 6 Mart 2013 tarihinde bu toplantıya ait ilk çağrı metninin altına isabetle yerleştiği “Dinin anlaşılma biçimleri olan mezhepler, bizim tadımız, tuzumuz, rengi-

miz, çeşitliliğimiz ve yaşamımıza anlam katan en değerli hazinelerimizdir” şeklindeki güzel sözün doğruluğuna ve haklılığına rağmen, bugün gelinen nokta, ne yazık ki tam anlamıyla bir hüsrandır; hacâlet-âver/utanç verici bir haldir.

Şu husus çok açık ve kesin olarak bilinmeli ve inanılmalıdır ki, İslâm düşünce hayatında vücut bulmuş ve dînin, yani İslâmiyet’in anlaşılma, algılanma ve yaşama biçimlerini yansıtan mezhepleri ve bunlara bağlı dinî akımların dünlerini ve bugünlerini bütün yönleriyle her açıdan tanımadıkça günümüzün din anlayışını, din hayatının meselelerini ve en önemlisi de siyasi ve toplumsal olay ve olguları kavrayabilmek ve geçerli çözümler üretebilmek hemen hemen değil, tamamen imkânsızdır. Hiç mi hiç mümkün değildir.

Ancak ne garip ve ne acâibdir ki, başını kuma gömmüş bir basiretsiz YÖK ve YÖK’ün *Kur’an-ı Kerîm*’in temel mesajını kavrayamamış ve kavramaktan da âciz echel-i cühelâ şürekâsı bu mesajın farkında olmak şöyle dursun, İslâm’ın anlaşılmasında ve bu dine inananların da cehaletle beslenmesine zemin oluşturacak bir karar almak gibi bir saçmalık ve yanlışlığı işleyebilmektedir. Umarız ki, işledikleri korkunç yanlışlık ve hacâletin farkına varır da, hatâdan rücû ederler.

Ülkemizin burada bulunan ya da bulunamayan İslâm mezhepleri tarihçileri, gerçek anlamıyla akl-ı selîm sâhibi hem ilâhiyat müte-hassısları ve hem de ilâhiyat talebeleridirler. Çünkü onlar, Suriye olayları ve doğurduğu sorunlar daha ortada yokken, böyle bir toplantı düzenlenmesinin, konunun meslektaşlarımız tarafından açıkça tartışılmasının, bilimsel açıdan ortaya konmasının, hem doğru bilgilere ulaşma, hem de belki çözüme yararlı olma açısından insanî ve ilmî bir mecburiyet olduğunun idraki ile hareket etmişlerdir.

Esasen bu anlayış ve tutum, Türkiye’imizde İslâm Mezhepleri tarihi alanına mensup her bir öğretim elemanı tarafından ilmî ve ah-lakî bir sorumluluk olarak görülmekte ve kabul edilmektedir; çünkü onlar, sadece memleketimizde değil, bütün İslâm âleminde **Kur’an**’ın ve **İslâm**’ın bütün sadelik ve safiyeti ile algılanması, anlaşılması ve yaşanması, dolayısıyla onun tıpkı teşekkül dönemlerindeki gibi birleştirici, yapıcı, yaratıcı, üretici ve evrene egemen bir din

haline gelmesi ümit ve heyecanını hiç kaybetmemiş ve kaybetmeyecek gerçek anlamda inanmış hak ve hakikat talebeleridirler.

Nitekim bugün burada, bu iki günlük süre zarfında, Ortadoğu coğrafyasında yer alan fikir ve düşüncelerin egemen mümessilleri olan iki büyük mezhep, Şiilik ve Sünnilik arasındaki ilişkilerin seyri, tarihi evveliyatı ve günümüzün meseleleri İslâm mezhepleri tarihinin nesnel ölçüleri ile görülüp gösterilmeye çalışılacaktır.

Kaldı ki, İslâm dünyasında mezheplerin savundukları her fikrin ve görüşün, mutlaka bilinmesi ve varsa, İslâm düşüncesine olan katkısının değerlendirilmesi, süreklilik içindeki değişim ve gelişim için mutlak şarttır.

Eğer İslâm düşüncesinin bugünkü kısır döngüsü, düşünen, soran ve sorgulayan Müslümanı rahatsız ediyor, uykusunu kaçırıyor, bunun birinci sebebi cehalettir. Başka bir ifade ile din, neo-kapitalist liberal zihniyet tarafından ziyadesiyle görünür kılınmış olmasına rağmen, onun geniş kitlelerce özü itibarıyla bilinmemesinden ya da üzerinde düşünülmemesinden ve neticede bireysel sorumluluktan kaçarak bir “Efendi”nin ya da bir “Makam”ın himayesine sığınılmasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir durumun varlığı, dini ve dinî değerleri, çok kolaylıkla siyasetin arenasına görüntü ve propaganda malzemesi olarak sunmak demektir.

O halde, aslında çok geç kalınmış olmakla beraber, “zararın neresinden dönülse kârdır” anlayışıyla, mezheplerin ve dindeki her türlü oluşumun, mutlaka bilinmesi ve didik didik edilmesi, yine mensup olunan dinin selâmeti açısından fevkalâde zarurîdir. Çünkü dinin, ilk devirlerdeki canlı ve aktif hüviyetine kavuşturulması, çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek sağlam bilgi ve anlayışla mücehhez kılınması, yine dinin ve hitap ettiği kitlelerin zaruret duyduğu bir ihtiyaçtır.

Dinin birleştirici, huzur ve barış kaynağı olan aslı hüviyetine kavuşturulması, her şeyden önce dinin ana kaynaklarına gidilerek sağlanabilir.

Bu, hem bu konularla ilgili olanları kaynakların henüz kabuklaştırılmamış özleri ile temasa geçirmek ve hem de yüzyıllar boyu tarihî, içtimaî ve bilhassa siyasî olayların din ilimlerinde yaptığı de-

ğışme ve gelişmeleri veya gerilemeleri göstermek bakımından yapılması icap eden bir iştir.

Öte yandan bu neviden çalışmalar, muhtelif mezhep ve fırkalar halinde zümreleşmiş toplulukların aslı hüviyetlerini hem tanımak hem de kendilerine tanıtmak bakımından fevkalâde faydalıdır; çünkü herhangi bir fırkaya mensup bir kimsenin, ne kadar tarafsız ve ilmî zihniyete sahip olmaya çalışsa da, başka bir fırkayı, o fırkanın kendini gördüğü şekilde göstermesi, hattâ görüşlerini olduğu gibi aktarabilmesi mümkün değildir.

Bu sebepten bilhassa siyasi ve itikadi mezhep ve fırkaları, sadece kendi eserlerinden tanımak ve öğrenmekle yetinmemek; onları imkânlar ölçüsünde ulusal ya da uluslararası toplantılarda masaya yatırıp çok iyi incelemek, İslâm düşüncesinin sağlam ve güçlü bir biçimde yeniden ayağa kaldırılması ve dinin birleştirici ve yaratıcı hüviyetinin ihyası için elzemdir.

Bugün bu bilgi şölenine katılan çok değerli bilim adamlarının birçoğunun hocası, danışmanı ve Türkiye’de mezhepler tarihi alanının en kıdemli hocası olarak, böylesine önemli bir konuyu gündeme getiren Çorum Belediyesi ile Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yetkililerini hassaten tebrik ediyorum.

Çünkü bu meselenin bir ilmî platformda, kapalı kapılar ardında değil, kamuoyunun önünde tartışılması, ilim adamları kadar ve hattâ onlardan çok daha fazla ve önemli olarak ülkemiz ve askerî-sivil bütün idarecileri ve ilgililer açısından hakikaten çok gereklidir.

Hâsılı, bizleri bir araya toplayarak, gerçekten çok önemli bir konunun, siyasetin çıkar hesapları dışında, dar ve yanlı bakış açısının üstünde ve ötesinde aslı vasıflarıyla tanınmasına, bu hususlarda gerekli çözüm önerilerine zemin hazırlanmasına ve en önemlisi belki de “uyuyan güzellerin” uyandırılmalarına vesile olacakları için;

- Çorum Belediyesi Başkanlığına,
- Hitit Üniversitesi Rektörlüğüne,
- İlahiyat Fakültesi Dekanlığına ve

- Sempozyumun yürütücüsü Sayın Doç. Dr. Cemil Hakyemez'e, şahsım ve bu konuların uzmanı olan değerli akademisyen arkadaşlarım/meslektaşlarım adına, tebrik ve şükranlarımızı sunuyor; hepinizi derin saygı ve sevgilerimizle selâmlıyorum.

Çorum. 27 Eylül 2013